

Sprogpolitik i Grønland – et historisk rids

CIP SYMPOSIUM 2019

7. november 2019, kl. 10:15

Københavns Universitet

Arnaq Grove, Lektor, ph.d.

Afdeling for Oversættelse & Tolkning
Ilisimatusarfik (Grønlands Universitet)

asigínarþaupul
isúrmarþaupul : samiornúlarþaupul
kntánnago

Djæveln : Vi gör fremstrid! : En mi udgave af
Det gamle Testamente, som ingen gotiske kan læse!

1900 tallets begyndelse: Nye tider i Grønland

Omkring år 1900 gjorde den fortsatte teknologiske udvikling Grønland **mindre isoleret**

Der kom torskefiskeri samt andre erhverv

Grønlænderne skulle **udvikles**, bruge **ny viden udefra på dansk** for at kunne følge med. Mange uddannede grønlandere mente at **dansk skulle være fagi skolen**.

”Modernister”

Augo Lynge (1899-1956) den ene af de to første grønlandske folketingsmedlemmer for Sydgrønland, gik endnu videre og erklærede: at grønlandsk vil miste sin værdi. Dansk skal ikke kun være fag i skolerne, men også være undervisningssproget

- Frederik Lynge (1899-1959), lærer, kolonibestyrer, den første grønlandske folketingspolitiker for Nordgrønland: ”så ville grønlandsk aldrig opnå at blive et civiliseret sprog; forholdet til de andre inuitfolk ville blive dårligere.”
- Jens Olsen (1889-1966), en grønlandsk præst: at grønlændere prioriterer deres kærlighed i rækkefølgen: Grønland, grønlandsk og Danmark.
- Knud Oldendow (1882-1975), tidligere landshøvding i Grønland: imod fordanskning. Spurgt 30 af sine grønlandske venner og kun enkelte ville foretrække dansk som undervisningssprog.

Nyordningens skolelove, dansk overhaler (1950-erne)

Efter anden verdenskrig begyndte FN's afkoloniseringspolitik: I 1953 gik Grønland fra at være koloni over til dansk amt. KGHs monopol forsvandt; landet blev **åbnet**.

- **Dansk** blev nu et **fag** i skolen (skoleloven 1950).
- Skolerne - efter anden klasse: A og B klasser. B klasserne fik **undervisningsproget dansk**. A klasser afskaffet senere.
- Fra sidst i halvtredserne –**forsøgsordning**: undervisning i dansk/ regning **på dansk** fra første klasse,
- **udskydelse af grønlandsk undervisning** til anden eller tredje klasse.
- Efter 7.kl: efterskole, 4-årig **realskole** (for de bedste). **Skolegang i DK** (hhv 3 mdr og 1 år)
- **Dansk undervisningsprog**. Realeksamen **svarende til den danske**.

*Skolen havde nu i vid udstrækning overtaget **danske standarder**; blevet en kopi af den danske. I de fleste af fagene foregik **undervisningen på dansk**. Den linje blev cementeret af den næste skolelov I 1967.*

Hurtig svækkelse af grønlandsk sprog

Nikolaj Rosing, radiointerview fra 1972

Nikolaj Rosing (1912-1976) var seminarielærer i Nuuk, Landsrådsmedlem 1938-39; Folketingsmedlem 1959-1976

- Udvalgsarbejde med skoleloven 1967. Kom ind næsten to år for sent, i slutfasen. Indflydelse passé.
- Et bredt krav fra grønlænderne om at få Grønland ind i den moderne verden. Skolen står for processen.
- Nye fag med pensum kopi af Danmark, prioriteret op på bekostning af faget grønlandsk.
- Nikolaj Rosing - Følte ikke at han kunne stille noget op. Vidste hvor det kunne føre hen. Konstatere sine egne unge elevers syn:
- ser ned på grønlandsk,
- dårligere sprog,
- mistede interessen for at læse og lære grønlandsk.

Foreningen – revitalisering af grønlandsk sprog

Nikolaj Rosing, radiointerview fra 1972

Forening i Nuuk som et forum. **Formålet at debattere, følge veje til at vende den negative udvikling for grønlandsk.**

Revitalisering af sproget på mange måder, for både unge, voksne og professionelle:

1. Inspirere, igangsætte **forfatterskaber**, børnebøger, digte, romaner, optage **dialekter**, optage **gode fortællere (der kan vise** hvordan sproget kan bruges), udgive **magasiner**, organisere **debatter**.
2. Dokumentere sproget: **Indsamle** dialekter, også østgrønlandsk og thuledialekt (inuktun)
3. Med tiden styrke foreningens arbejde, gør det **landsdækkende**
4. Uddelegere initiativerne til lokalforeninger i Grønland, pga ekstremt **spredt bosættelse**. **Opfordring** om at arbejde meget **selvstændigt og uafhængigt**; men **med foreningens støtte**

Udsendelsesrække fra i Grønlands Radio i en række om sprogsituationen situationen 1970-erne – ca 2000:

Deltagerne er alle professionelt beskæftigede med grønlandsk sprog.

- Radio-værter: Peter Frederik Rosing (1940-2011), Journalist og studietekniker, Hans Holm (1929-2009), Lærer, radiovært fra 1970-erne
- Ekspertter: Robert Petersen (1928) professor, Ulrik Rosing (1928-2006) lærer på Læreruddannelsen, Uvdloriánguak` Kristiansen (1927-1988) journalist ved Grønlands Radio, KNR)
- Foreningen konstaterede i løbet at sproget ændrede sig markant i 1970erne. **Børn, unge og voksne** var ret **pludseligt** begyndt at blive dårligere til grønlandsk.
- Moderne unge uddannede grønlændere som arbejdede i radioen havde **utilstrækkelige kundskaber** i grønlandsk sprog og grammatik. Fx studentermedarbejdere, journalistelever, andre ...
- Oprørt kritik fra lyttere fra hele Grønland, om sproget i grønlandsk i radio og især radioavisen.
- På mange felter går det skidt med grønlandsk, både i **dagligdagen** og i **udgivne blade og skrifter og aviser**.
- Er grønlænderne ved at komme længere og længere væk fra deres "**fælles kulturelle mønstre**" – begreber, moralopfattelser, og omgangsform?

Fejl i Semantisk struktur: Forskellige betydningsfelter

Udsendelse(r) i 1985 i Grønlands Radio om grønlandsk situation

Mange danske ord har **forskellige** grønlandske (betydninger), oversættes alt efter **sammenhængen**.

Varmt:

- **Kissartog:** **Varmt at** berøre, "vandet er varmt"
- **Kiattoq:** **Omgivelser**, "der er varmt uden for"
- **Oqortoq:** **Tøj**, "varme sokker, varmt skitøj"
- Udtryk og sprogbrug fra dansk oversættes **direkte** til grønlandsk

Oversættelse fra dansk til grønlandsk bør være mere **kommunikativ** som en proces, hvor oversætteren må **forstå meningen** i sammenhængen og derefter udtrykke den på grønlandsk **på dette sprogs betingelser**.

Grammatiske fejl

Udsendelse i 1985 i Grønlands Radio i en række om grønlandsk situation

- I dag er der mange der laver fejl i **kasus**, (på trods af at der kun findes otte og hvor reglerne for brug er **ret klare**). Fejl vil derfor være meget **meningsforstyrrende**. (mi (i), mit (fra))
- Grønlandske verber bøjes i person, ikke bare 3 men 4 prs, og tal, og ikke bare efter **grundled** men også **genstandsled** hvis det er transitivt. - Det giver **mange** mulige **kombinationer** og dermed bøjningsendelser, og det laves der også mange fejl i.

Rigssprog/dialekter

Udsendelse i 1985 i Grønlands Radio i en række om grønlandsk situation

Centralvestgrønlandsk, fra Nuuk, Maniitsoq og Sisimiut, er rigssprog i Grønland, er det fælles sprog med godkendte termer.

Nordgrønlandsk og **sydgrønlandsk** er ikke så forskelligt fra Centralvestgrønlandsk. Selvfølgelig kan det ikke undgås at enkelte specifikke talemåder og ord **blander** sig ind i rigssproget. - Betragteligt større er afvigelserne til **østgrønlandsk** og i **inuktun** (Thule).

Og i løbet af årene er der blevet talt om dialekter der må **holdes i live**.

Rigssproget er **normalt som skriftsprog** i almindelige udgivelser, specielt avissprog,

Der er udbredt **respekt for dialekterne** og til at støtte dem, specielt østgrønlandsk og inuktun. Men skal et fælles sprog at **samles om** (rigssproget) fremmes, må vi alligevel i enkelte tilfælde sætte egne dialekter lidt til side.

Børnebøger og korte sætninger

Udsendelse i 1985 i Grønlands Radio om grønlandsk situation

- Undervisningsbøger til begynderlæsere (børn) skrives i meget **korte sætninger**, næsten **uden underordnede sætninger**.
- Sproget i **børneudsendelser** i radio ligner sproget i **børnebøgerne**. (en undren fra Robert Petersen)
- Dette forklarer at danske børnebøger skrevet på dansk oversættes alt for tæt til grønlandsk

Grønlandskundervisning i højere uddannelser

Udsendelse i 1985 i KNR om grønlandsk situation (kritik fra foreningen):

Mange skolelærere og journalister, studerende med ringe viden om grammatik og grønlandsk sprog

Uddannelser med sådanne studerende, der uddannes til at gå ud og arbejde med grønlandsk sprog og henvender sig til mange, bør sikre sig at de studerende har tilstrækkelige sproglige færdigheder.

Når kritikken falder på sproget i radioen, ser det ud til at

- Ældre typisk rigtig gerne vil rette op på fejlene fra grunden af, men også at
- Unge medarbejdere der endnu ikke har opnået de grundlæggende færdigheder må have det svært. (PFR, vært)

Grønlandskundervisning i skolen, opsummerende

Udsendelse i 1985 i KNR grønlandsks situation (foreningens kritik):

- Fra engang i **halvtredserne** blev undervisningen i grønlandsk stærkt **reduceret**, ligesom kravene til eleverne og deres grønlandske lærere.
- **Grammatikundervisning i grønlandsk forsvandt** stort set og blev erstattet af kommunikativ sprogundervisning. Modersmålundervisningen og antallet af grønlandsklærere blev reduceret.
- **Forældrene** fik udearbejde, var **mindre sammen med børnene**,
- Ydermere blev **dansk** i stadig større udstrækning anvendt som **undervisningssprog** i næsten alle fagene.
- normerne for uddannelser blev **danske** med pensum og eksamen, fik **samme gyldighed**.
- Til gengæld meget svært for elever at engagere sig i undervisningen.

Grønlands retskrivning

Udsendelse i 1985 i KNR grønlandsks situation (foreningens kritik):

Midt i denne begyndende erkendelse af at det gik dårligt med sproget, indførtes den nye retsskrivning (1973).

Den gamle retskrivning fra Kleinschmidt (1814 - 1886) var svær, fordi den ikke kun var bestemt af **udtalen**, men også var bestemt af **grammatiske, etymologiske** og **morfologiske** forhold.

- Verbets endelse kunne for eksempel skrives forskelligt, afhængigt af om **objektet** var i ental eller flertal, selv om man ikke kunne høre forskel, eller

- den samme dobbeltkonsonant kunne lyde ens, men skrives på mange måder alt **efter hvilket ord** eller morfem den indgik i.

Den nye afhænger **kun af udtalen**, så hvis man kan høre hvordan et ord lyder kan man også skrive det uden et videre kendskab til ordet og dets form.

*- Det er blevet hævdet at **arbejdsgruppen** der udarbejdede den nye retskrivning også bad landsrådet godkende **bortfald af grammatikundervisning** i grønlandsk i folkeskolen.*

I hvert fald reducerede den nye retsskrivning behovet for indsigt i sproget i forbindelse med stavningen.

Sprogkonference 2001: Ikke noget at være bange for ...

I 2001 blev der afholdt en **sprogkonference** i Kangerlussuaq, overvejende for uddannede, ved Sprogsekretariatet, universitetet, nogle politikere m.fl. **Det blev officielt slået fast at grønlandsk ikke er truet og lever i bedste velgående.**

Sprogrøgterne var blæst væk, det samme med alle deres **initiativer** på landsplan, der også kom ind på sprogforskning, dialektindsamling, litteraturudgivelser – meget med tanke på skoleundervisning og fremtidens skolebørn.

Disse tanker blev også hægtet af da politikerne **lukkede forlaget** omkring 2000. 2001-udmeldingen om sprogets positive tilstand (som stadig tildels er gældende opfattelse) har ligesom gjort alle forudgående års fortsatte **usynlige**.

Sprogkonference 2001: Ikke noget at være bange for ...

Konferencen var også kommet på afstand af Hjemmestyrets indførelse (1979), men der er sket meget med sproget siden, **en lang periode med "stilhed"**.

Som en studerende udtrykte det for 3 år siden: **"alting er blevet for tunge for skuldrende fordi vi så længe har ladet stå til om sproget."**

Eller som en oversætter sagde det lige i 2011: **"Aldrig har der været så stille om sproget som efter Selvstyrets indførelse."**

-men nu 2019 er universitetet begyndt at rykke: rektor Gitte Adler Reimer har sagt at på ilisimatusarfik er alle tre sprog vigtige,

-men grønlandsk er det første ...